

LBRIS

We know
books

SILVIU
MĂCRINEANU

Pasi
în
penumbră

EDITURA
CREATOR
BRAȘOV 2022

CUPRINS

CAPITOLUL I
COBORÂT-A, COBORÂT... | 5

CAPITOLUL II
LA RĂSPÂNTII | 56

CAPITOLUL III
TIMPUL JURĂMINTELOR | 86

CAPITOLUL IV
ÎN INIMA RUSIEI | 122

CAPITOLUL V
STUDIU ÎN ALB ȘI ROȘU | 156

CAPITOLUL VI
SUB SEMNUL IELELOR | 203

CAPITOLUL VII
FRĂMÂNTĂRI TRANSILVANE | 231

CAPITOLUL VIII
LA JUDECATA DIN URMĂ | 264

CAPITOLUL I

COBORÂT-A,
COBORÂT...

Ionică tresări și deschise încet ochii grei de somn, atunci când strigătul unei gaițe speriate sparse liniștea zorilor ce atârna peste rariștea pitită sub coama dealului. Lângă el, Picu mârâi ușor, mai degrabă nedumerit decât neliniștit. Ochii săi jucăuși urmăriră zborul păsării pe sub sprâncenele negre zburlite. Băiatul scoase o mână de sub sarică și-l mângâie pe cap, apoi coborî spre spinare. Mulțumit, câinele lipăi ușor mâna stăpânului, care binevoia în sfârșit să se trezească.

Acesta se ridică brusc în picioare, apoi se scutură din tot corpul, de parcă ar fi dorit să arunce de pe el ultimele petece de somn. Cuprinse cu vederea turma de oi risipită printre copacii rari, căutând un semn de neorânduială. Cei doi măgari, Dionis și Săcui, erau în picioare deja, dacă nu cumva dormiseră astfel. Se uitau calmi la stăpânul lor, parcă așteptând poruncă.

Priviți de jos, norii albicioși ce începuseră a se preumbla pe cer păreau niste caiere uriașe de lână, înfipite în crengile ascuțite ale copacilor. Soarele încă nu se vedea, ascuns de

culmea muntelui de la răsărit, ce avea o creastă cu formă ciudată. Șaua Haiducului îi spuneau păstorii ardeleni atunci când treceau prin apropierea sa, iar băiatul remarcă încă o dată asemănarea acestuia cu obiectul de călărie pomenit. Semăna și cu samarele pe care avea să le aburce curând pe spinările măgarilor, samare în care avea înghesuită toată avuția sa din momentul de față.

Pârâiașul în care se transformase izvorul ivit din coasta măgurii curgea aproape neuzit la picioarele sale. Ionică își scoase hainele și, la bustul gol, se spală repede, dar cu hotărâre, cu apa rece de munte. Aruncă multă apă pe față, în încercarea de a se rupe de somn cât mai repede cu putință. Azi era ziua hotărâtoare și avea nevoie să aibă mintea limpede. Îmbucă apoi la repezeală un boț de brânză cu mămăligă rece, din care nu uită să-i facă parte și lui Picu. Era singurul câine pe care îl luase cu el din turma tatălui său. Mai mulți ar fi putut face gălăgie, când se hămăiau între ei, iar acest lucru ar fi putut să-l dea de gol, punându-i viața în pericol.

Începu să umble printre oi, îndemnându-le pe tăcute să se ridice. Tălângile berbecilor erau îndesate cu lână și cărpe, ca să nu scoată nici cel mai mic zgomot. Ale măgarilor erau rostuite, cu aceeași grijă, în samare. Deodată, băiatul simți o dorință puternică să doinească din fluierul ascuns în mâneca de la cojoc. Deseori, așa își începea ziua, mânănd turma către drumul ei, în timp ce zicea din fluier, iar aceasta îl urma supusă, în pas domol, care-i permitea să pască din mers iarba grasă a pășunilor de munte. Dar acum lucrurile nu se desfășurau în mersul lor firesc, iar doinitul trebuia să aștepte.

— Până la amiază doar, își spuse băiatul în sinea lui. Apoi, cu ajutorul Domnului bunuș, voi putea cânta liniștit toată viața.

Într-o liniște neobișnuită, turma se puse în mișcare. Băiatul alege să coboare cu ea în văioaga dintre două măguri, drum mai ocolit, dar mai ferit de ochii curioșilor. Drumul acesta trecea mai aproape de Șaua Haiducului, apoi cotea spre sud, spre granița cu Regatul. Băiatul știa bine locurile, de când îl însoțea pe tatăl său în drumurile spre Dobrogea și Lunca Dunării. Era de-ajuns să-și arunce privirea în zare, ca să știe exact unde se afla și ce avea de făcut în continuare.

— Când o să ajung la ruinele vechiului schit și o să văd Muchia Crasnei, trebuie să mă las pe lângă apa Buzăului, către Gura Siriului, iar, odată ajuns acolo, voi fi dincolo de graniță, își spuse tânărul destul de temător.

Și era temător pe bună dreptate, pentru că nu știa sigur ce soartă o să aibă după ce va trece în Regat. Oricum, avea să fie mai bine decât dacă ar fi rămas acasă, la Covasna, unde jandarmii unguri cu pene la pălărie, spaima satelor românești, îl căutaseră deja să-l întemnițeze. Era anul de grație 1913, așa că nu trecuseră nici cincizeci de ani de la instaurarea dualismului austro-ungar, sau, așa cum i se mai spunea în popor, a stăpânirii chezaro-crăiești. Ungurii își recăpătaseră dreptul la Dietă, dădeau propriile legi, iar popoarele stăpânite de ei începuseră să simtă din nou pericolul maghiarizării forțate, căreia și el cutezase să i se împotrivescă.

Odată ajunse aici, gândurile băiatului fugiră la ziua în care comandantul punctului de frontieră de la intrarea în Regat îl rugase să lase oile să pască mai departe, că are ceva de vorbit cu el. Era un ofițer tânăr, cu grad de locotenent, ce părea abia ieșit de pe băncile școlii militare. Avea o mustață firavă, departe de ceea ce și-ar fi dorit, de colțurile căreia trăgea când și când, de parcă ar fi vrut să o mai lungească puțin. Uniforma cenușiu verzuie, cu buzunare mari pe pieptul vestonului, cam atârna pe trupul său slăbuț, de parcă intendența sperase că se va mai întrema la primul său

post, așa că i-o dăduse mai mare puțin. Băiatul știa sigur că era locotenent, pentru că tresele circulare de mătase ce înconjurau chipiul moale erau în număr de două.

Bunicul și tatăl său îl învățaseră gradele ofițerești și nu numai, pentru toate armatele pe care le-ar fi putut întâlni în peregrinările sale cu oile către câmpie. Acum, cunoștințele despre armata turcă nu-i mai erau de mare folos, pentru că Dobrogea fusese oferită României de către marile puteri, drept compensație pentru furtul rusesc din 1877. Dar nu putea să uite cum butul Guiu, atunci când se mai lovea dureros lucrând ceva pe la stână, suduia câteodată în turcește, uitând că atât fiul său, cât și ciobanii mai vechi îi puteau înțelege sudalma.

Locotenentul părea cumva încurcat de ceea ce dorea să-i spună, mâna lui stângă frământând nervos bumbul de tablă al buzunarului de pe pieptul vestonului. În cele din urmă, păru a se hotărî și-l întrebă precipitat:

— Ia zi, flăcăule, cum te cheamă?

— Ion al lui Guiu îmi spune, domnule.

— Și de unde vii cu oile astea?

— De la Covasna, domnule locotenent. Din Voineștii Covasnei vin.

— Așa va să zică, din Covasna. Chiar din secuime. Și, aveți școală acolo, la voi?

— Avem și n-avem, domnule locotenent, căci mai mult închisă stă de când stăpânirea ungurească o dat legea cea nouă.

— Legea cea nouă?

— Da, legea lui Apponyi¹. Butu Guiu, adică bunică-miu, care cetește mereu pe gazete și umblă des pe la Brașov, zice

---

1. Albert Apponyi (1846-1933), politician maghiar, ministru al învățământului în Regatul Ungariei. Legile învățământului, inițiate de el în 1907, au lovit în școlile confesionale ale minorităților, întărind procesul de maghiarizare. În perioada 1907-1915, s-au închis circa 600 de școli confesionale românești, în Ardeal.

că, de când o venit el ministru, s-or închis sute de școli românești. Că toate școlile bisericești, cum era și a noastră, or trecut la stat. Și nu mai strângem noi bani pentru ele, cum era înainte, ci le dă statul, iar el o face numai dacă se învață în ungurește orișice lucru, până și religia noastră românească.

— Greu atunci pentru voi, covășnenii, să învățați carte! Tu știi a ceti și a scrie?

— Știu, domnule, că fost-am câțiva ani la școală, pe când eram prunc. Apoi, mai făcea și popica cu noi școală duminica, după slujbă. Și mă mai punea și butu să cetesc, când era acasă, pe niște cărți românești, aduse de el din Regat.

— Bravo! Înțeleg că te-ai străduit pentru lucrurile acestea, cetitul și scrisul.

— D-apoi cum, domnule, să nu mă străduiesc? Că nuiaua popicăi și palma lui taică-meu erau lucruri de ținut minte, n-aveai cum a nu te strădui.

— Ha, ha. Așa, care vă să zică? Învățați și de frică? Ia fii atent aici, flăcăule! Ai putea, când te întorci cu oile, să duci câțiva desagi cu cărți preotului vostru din sat? Dar cu fereală mare, că ungurilor n-are cum să le placă așa lucrare și ți-ar putea dăuna de te-ar prinde.

— Cărți? Ce fel de cărți?

— Cărți românești. Sfinte scripturi, abecedare, cărți de cetit, gazete.

— Păi mare lucru n-ar fi să le duc, domnule, că le-or purta măgarii în samare, nu eu în cârcă. Dar popica a ști ce să facă cu ele?

— A ști el, stai liniștit! O să le dea și altora, prin sate, o să oprească și el o parte. Îi va da și dascălului de la școala voastră, cum îl cheamă?

— Domnul Furtună. Aprig om, dascălul nostru. Și des se plângea că s-au ferfenițit cărțile după care ne învăța. Așa că bine i-ar prinde niste cărți noi. O să le duc, domnule!

— Bagă de seamă, flăcăule, că la lucru cu primejdie te prinzi!

— Nu-i bai, domnule! Trebe să facem cu toții câte ceva pentru ai noștri, că traiul sub stăpânirea ungurească îi din ce în ce mai greu. Mulți or plecat către alte meleaguri, departe, unii chiar către Americie, căutând o viață mai bună.

— Bine, atunci, să mă cauți la întoarcere. Să întrebi de locotenentul Păun, așa-mi zice! Bună ziua!

— Ziua bună, domnule!

***

Și anul trecu repede, apoi alt an, iar Ionică purta cărțile românești către Ardeal, când se întorcea cu oile din Regat, fie că umbla singur, cu ai săi, fie cu alți păstori. Care păstori, în mod curios, nu întrebau nimic despre desagiile sale, ba flăcăul observă că și ei aveau mai mulți desagi decât de obicei, la întoarcerea spre casă. Și că alegeau alte cărări de munte, mai ferite, atunci când se apropiau de granița dintre Regat și Ardeal, unde nu se găseau posturi de grăniceri unguri.

Însă, odată cu trecerea anilor, starea lucrurilor din țara ungurească se schimba, dar deloc în bine. Butu Guiu, care nu voia să accepte ideea că îmbătrânise, iar picioarele îi dau mai greu ascultare, își făcea în continuare drumurile cu brânză către Brașov, unde negustorii sași ai lui Schuller o cumpărau pe toată, plătind pe loc cu bani buni. Bătrânul mocan covășnean stătea apoi de vorbă cu nu mai puțin bătrânul Hans, în spatele prăvăliei, la o stacană de bere, așa cum era obiceiul celor ce tocmai gătaseră o învoială.

Ultima dată se întorsese de la vânzarea brânzei schimbat la chip, iar Niță, feciorul cu care împărțea gospodăria, observase imediat. Încercase să afle ce se întâmplase, dar

bătrânul refuzase să-i spună atunci. Însă, a doua zi, la masa de seară de duminică, fiind prezentă toată familia, adică Niță cu soața Buți, precum și cei doi nepoți, Ionică și Gheorghe, bătrânul începu să povestească.

— Am fost la Hanăș ieri, am dus brânza.

— Ți-o dat preț bun? întrebă Niță cu interes.

— Bun. Puțin mai mare decât altă dată și să vă spui de ce. Hanăș zice că lumea se pregătește de rezel. Împărații nu mai sunt mulțumiți cu ce stăpânește fiecare, vor mai multă avere și mai multă stăpânire. În toate țările din jur, lumea se frământă, face planuri de rezel, cumpără arme și pune deoparte mâncare.

— Dar asta e bine pentru noi, nu? întrebă cu glas subțire Gheorghe, nepotul mai mic. O să luăm mai mulți bani pe brânză.

— O să luăm, dacă om mai avea pe ce lua! Și dacă nu ne-or lua alții tot, poate chiar și viețile, îi răspunse moșul supărat. Sunteți cruzi, mânjilor, nu știți ce înseamnă rezel! Armatele mari trebuie să mănânce mult și bine. Și de unde credeți că or lua mâncarea? Într-o zi, te trezești cu jăndarii la poartă, că-ți iau oile din târlă și-ți dau o zapiscă, pe care scrie că statul ți le-o plăti cu te miri ce, iar să te pui contra nu poți, dacă nu vrei să sfârșești cu o baionetă între coaste. Așa că rămâi muritor de foame, dar țațoș nevoie mare că ai ajutat statul. Iar ungerii ale cui oi credeți că le-or lua primele, dacă nu pe ale noastre, ale românilor? Și așa le stăm ca musca-n ochi, de când am mai ridicat și noi capul, ne-am ridicat școli și biserici, ba ne mai dăm și copiii la școli mai înalte.

— Grea povară o să fie pe capul nostru, de vom avea rezel, spuse încet și Niță.

— Grea, aprobă din glas și din cap butul. Dar trebuie să chibzuim ca să-i dăm de cap. Tu ești cam bătrân să te ia la oaste, deși, când rezelul se lungește, nu prea se mai uită

nimenea la anii celor chemați. Copiii încă nu sunt de oaste, asta e bine, ar fi păcat să se bată pentru nații străine, care numai binele nu ni-l vor. Grija este că o să trebuiască să ne păzim oile, dacă va năvăli năpasta. Ele sunt toată avuția noastră. Să fim gata să le trecem în Regat, dacă pacostea va veni când suntem cu ele acasă. Dacă ne prinde cu ele la iernat, e mai ușoară socoteala. Dară Hanăș spune că România e turburată și ea, gata să intre în rezel, dacă simte că ar putea să câștige ceva din asta. Așa că trebuie să grijim și din partea ei, dacă ne prinde rezelul cu oile în Dobrogea sau în Balta Brăilei.

— Dacă România intră în rezel împotriva ungarilor, oastea ei crezi că ar trece munții spre noi, butule?

— Așa cred, măi cărlane! În gazetele românești se vorovește mult despre „războiul pentru reîntregirea neamului”, adică unirea Regatului cu Ardealul. Așa că s-ar putea să vedem oștirea română într-o zi mășăluind pe aici. Doamne, dă-le sănătate feciorilor ei! Însă voi aveți grijă ce voroviți prin sat, pe la birt sau prăvălie, că cenderii sunt cu urechile la pândă și sunt tot mai întărâtați în ultima vreme!

***

Fumul înecăcios, ce făcea ochii să lăcrimeze și dădea săcâitoare usturimi nărilor și gâtului, se rostogolea în vălătuci mari peste câmpie. Era fumul caselor carbonizate, dintre care unele încă ardeau mocnit, fumul pătulelor și hambarelor de lemn transformate complet în cenușă, dar și fumul miriștilor aprinse de scânteii, pe care focul se deplasa lacom, până hăt-depart, spre liniile inamicului.

Vântul ațâța focul și avea grijă ca nicio miriște să nu rămână neatinsă, părând că împinge frontul flacărilor, șovăielnic uneori, peste câmpie, peste comitat, peste țară, peste Europa și peste întreaga planetă.

— Chiar, cei din America or respira și ei ceva din fumul ăsta îngrozitor? se întrebă în sinea-i Mihai Guiu, așezându-și mai bine eșarfa verde de mătase peste nas și gură.

Dar, mult mai puternic decât fumul acela săcâitor, mirosul războiului începea să se simtă tot mai apăsător. Mirosul de funingine și cenușă fină, spulberată peste tot, se amesteca cu mirosul cadavrelor umane părăsite pe câmpul din fața sa, cu al cailor umflați presărați ici colo pe miriște, precum și cu praful ridicat de exploziile obuzelor, fiind tot mai greu de suportat de către soldații epuizați. Un miros greu de descris în cuvinte, dar care îți întorcea cu ușurință stomacul pe dos, adăugându-și astfel încă o nuanță, acrișoară și înțepătoare în același timp, cea a vomei soldățești.

Caii morți, aflați în număr mare pe câmpul de luptă, depuneau mărturie că aici atacul cavaleriei germane dăduse greș, ciolovecii ruși copleșind dragonii ce se aruncau impetuos în luptă, având în mână lănciile cu celebrul fanion triumfiular, negru cu alb și roșu.

— Da, aici dragonii au pățit-o rău de tot, își spuse tânărul. De aceea am fost aduși noi, honvezii¹, să umplem golurile apărute pe front, astfel încât contraofensiva să nu se poticnească iarăși în Galiția².

Privirea sa trecu cu încetinelă peste ruinele caselor satului galițian, apoi se opri cu oarecare neliniște asupra bisericii ce stătea în mijlocul lor, precum măgarul în mijlocul unei turme de oi. În mod cu totul paradoxal, în ciuda luptelor grele date în sat, a barajelor de artilerie, ba chiar și a unor bombe aruncate când și când din aeroplane, biserica părea neatinsă. Ea, lăcașul în jurul căruia se desfășurase viața locuitorilor din sat în ultimul veac, nu

---

1. Soldați din trupele de infanterie ale armatei austro-ungare.

2. Regiune, împărțită astăzi între Polonia și Ucraina, unde s-au purtat lupte foarte grele în Primul Război Mondial.

părea să capituleze. Turla ei suplă se ridica maiestuos din mulțimea ruinelor, părând să sfideze războiul crud și absurd care îi împrăștiase în toate zările enoriașii. Puținele căsuțe rămase parțial în picioare păreau să privească întrebător către ea, cu găvanele oarbe ale ferestrelor fără cercevele, lemnul acestora fiind destinat focurilor ce slujeau încălzirii soldaților noaptea. Acoperișul ei, ca o ceapă cu foi din tablă, purta în vârf o cruce simplă, înnegrită de trecerea timpului, care, atunci când o zăreau în depărtare, le stârnea neliniști nedeslușite în suflet soldaților ambelor tabere.

— Lucrarea Domnului, își spuse în sinea sa sublocotenentul român din Regimentul 2 de Honvezi, cel cu garnizoana în Gyula cea îndepărtată. Dumnezeu nu ne lasă pe noi, furnici lipsite de chibzuială ce suntem, să-i distrugem sălașul.

Și scrâșni din dinți supărat, amintindu-și cum răsese de el o parte dintre ceilalți ofițeri ai regimentului, când coloana obosită pătrunsese în satul distrus, iar el, surprins de imaginea bisericii ortodoxe neatinsă prin fața căreia treceau, simțise deodată nevoia să se roage la Domnul, pentru a-l ajuta să îndeplinească ceea ce-și pusese în gând. Coloana se oprise chiar acolo, în fața bisericii, pentru că o mică piațetă arăta că se găseau în centrul așezării. Ofițerii începuseră să strige la oameni, împrăștiindu-i în mod organizat, pentru încartiruirea pe timpul nopții. Mihai nu avea grija asta, era treaba locotenentului Szabó, comandantul său, să organizeze camparea. Așa că-și legase calul de ceea ce mai rămăsese din trupul unui prun tânăr, deschisese grijuliu ușa scârțâitoare a bisericii părăsite, iar, după ce-și scosese chipiul, intrase cu sfială înăuntru.

Prin ferestrele mici pătrundea în biserică o lumină șovăielnică. De pe pereți, din picturi destul de șterse de trecerea timpului și înnegrite de fumul lumânărilor, acum acoperite și de un pospai de cenușă fină, sfinții cu fețe

prelungi și pomeți proeminenți îl urmăreau cu priviri muștrătoare. Doar el, Tatăl ceresc, părea să-l privească cu calm de pe lemnul unei icoane mari, ochii săi părând să-l întrebe, așa cum ar fi făcut-o un țăran bătrân dintr-un sat ardelean, când i-ai fi bătut seara la poartă, cerând găzduire:

— Ce vânt te-aduce la casa mea, fiule?

Mihai îngenunche în fața sa, apoi își făcu o cruce mare, de la umăr la umăr, așa cum îl învățase popa Inochentie în copilărie, când își muștra învățăceii:

— Fă crucea mare, că diavolul e bătrân și nu prea vede bine! Doar nu ți-e rușine că ești creștin, ca să moșmondești o cruce mică în capul pieptului, pe care să n-o vezi decât tu! Iar când or vedea alții crucea și nu le-o plăcea cum o faci, pentru că ei o fac altfel, nu uita că noi ducem mai departe credința adevărată, ortodoxă, adică păstrăm calea cea dreaptă a bisericii.

Inochentie avea un loc special în inima tânărului, pentru că el fusese primul care observase înclinația sa spre studiu, dragostea cu care atingea filele cărților, curiozitatea nepotolită cu care căuta răspunsuri la problemele ce-i frământau mintea. Căutase să-i sprijine dorința de cunoaștere, ba, mai mult, insistase pe lângă tatăl său să facă eforturi financiare pentru ca tânărul să continue să studieze, după terminarea școlii primare.

Mă rog, nu trebuise să insiste prea mult, pentru că păstorul umblat prin lume avea și el sădită în minte dorința ca fiul său să facă altceva decât să îngrijească oile, adică să învețe carte și să devină domn. Nu pentru că păstoritul ar fi fost vreo rușine, neamul Guilor făcea asta de când se știa, cu statornicie și sânge pământ, iar călătoriile lungi pe lângă turmă erau așteptate cu nerăbdare, pentru că le permiteau să vadă și alte ținuturi, să cunoască și alți oameni decât cei ai locului. Asta urma să le deschidă mintea și inima, avea în obicei bunicul Ștefan Guiu să le spună nepoților,

când stăteau duminica în curte, pe scăunele de lemn cu trei picioare, iar în timp ce duhănea tutun, le spunea povești de altă dată, cu zmei, păsări măiestre și voinici cum nu se mai aflau în vremurile noastre.

— Și să nu uitați, măi pruncilor, că neamul nostru nu este de loc din Ezmihaza Timișului, de unde ne-am mutat aici la Mișca, noi suntem neam de păstori covășneni, de când ne știm și-o vrut bunuțul Dumniezău să păstorum. Bunicul meu o ajuns aicișă datorită unei tărășenii încurcate, pe care n-ați înțelege-o acum, nici dacă aș încerca eu să v-o deslușesc cumva. Însă aici o rămas! Și-o durat familie, casă și stână, o făcut prunci și-o căutat să ducă o viață de creștin cu frica lui Dumniezău. Dar des îi ofta sufletul și i se înnegura privirea, când și-aducea aminte de viața de lângă munte. Asa că noi ducem mai departe lucrarea sa, cu sârguință, și ținem minte ce ne spunea el mereu: *Căciula să n-o scoateți decât în fața mortului, în fața altcuiva niciodată!*

Mihai avea printre amintirile sale din pruncie o fotografie mare, pusă în ramă, care trona în odaia cea bună a casei, în care familia Guilor – adunată în fir și păr – pozase unui fotograf venit de pe cine știe ce meleaguri. În mijlocul pozei, bunicul său trona asemenea unui patriarh biblic, înconjurat de copii, nepoți și strănepoți, cu niște falnice mustăți răsucite, având în mâna dreaptă băta de corn cu măciulie sculptată. Băta de care nu se despărțise toată viața, nici ziua, nici noaptea, prilej de glume pentru prietenii săi, care spuneau, mustăcînd, că și noaptea băta era așezată la loc de cinste în pat, între bunicul și bunica Ileana.

Mintea sublocotenentului reveni din scurta incursiune în trecut, iar el își dădu seama că, probabil, barba și mustățile Tatălui ceresc din icoana cea mare făcuseră ca bunicul să-i revină în minte atunci când îngenuchease.

— Doamne, Dumnezeuul meu, ajută-mă să-mi păstrez mintea limpede și să iau hotărârea care trebuie! Nu mai

pot să lupt pentru neamuri străine, care, în timp de pace, se uită la noi cu dispreț și nu ne scot din „valahi împuțți”, iar în timp de război ne înrolează în armata lor și ne trimit în linia întâi, să luptăm pentru interese străine nouă. Vreau să termin cu asta, să trec dincolo la ruși dacă oi putea, să mă dau prizonier lor! Știu ce vei spune, Doamne, că nu sunt nici rușii mai breji, chiar dacă sunt creștini ortodocși, ca și noi! Dar, alături de ei, luptă acum micuța armată română, armata celor de un neam cu mine, cum mereu ne aducea aminte bunicul. Și, de m-oi ajuta, aș putea ajunge într-o zi să lupt în rândurile ei, să primesc comenzile în limba alor mei, iar de-o fi să mor, să o fac sub steagul tricolor! Ajută-mă, Doamne, ca toate acestea să se înfăptuiască cu bine!

După ce rosti rugămințile în gând, Mihai spuse în șoptă și un Tatăl nostru, făcu crucea și se ridică cu inima ușurată. Dorința tainică fusese rostită, iar Dumnezeu îl va ajuta sau nu, după cum îl va socoti de vrednic. Putea acum să se întoarcă la cele soldățești.

Ieșind din biserică, după ce ochii i se obișnuiră cu lumina zilei, primul lucru pe care-l văzu fu rânjetul de pe fața căpitanului Esterházy. Acesta stătea pe cal și-l privea cu o uitătură piezișă, plină de răutate.

— Ia uitați-vă, domnilor, le spuse el locotenenților Bittó, Tisza și Radić. Valahul nostru a găsit o biserică schismatică, aici, în inima pustiului, așa că a dat buzna să se roage ca să termine în viață războiul. Sper că te-ai rugat și pentru noi, Mihály, adăugă el, cu un surâs vădit disprețuitor.

Locotenenții începură să rădă cu nepăsare, fără să le pese că răsul lor l-ar fi putut jigni pe Mihai și simțămintele sale. Doar croatul Radić nu râse, ba chiar aplecă puțin capul în pământ și se răsuci într-o parte cu cal cu tot, făcând discret o cruce mică cu dreapta, în timp ce buzele i se mișcau, rostind, fără cuvinte, ceva ce nu dorea ca ungurii să audă.